

Lázár Katalin

KARÁCSONYI SZOKÁSOK VÁLTOZÁSAI AZ UTÓBBI FÉL ÉVSZÁZADBAN

A karácsonyt a magyar nyelvterületen mindenki megünnepli, akár vallásos, akár nem. A karácsonyi szokások részben a vallási, részben a családi szokások közé tartoznak. Érdeemes megvizsgálni, hogyan változik az ünneplés módja a régebbi hagyományokhoz képest. A változásokat négy szempontból tekintem át: a továbbiakban az ünneplés módjáról, az ajándékozás szokásáról, a karácsonyi vacsoráról és a karácsonykor énekelt dalokról lesz szó.

A karácsony hagyományos ünneplésével kapcsolatban a következőkben Tátrai Zsuzsanna két tanulmányára,¹ Kisbán Eszternek a *Magyar néprajz* IV. kötetében megjelent írására² és Szacsvay Éva egy írására³ támaszkodtam: Szacsvay Éva munkájára a változásokat kiemelő részben is hivatkoztam.

HAGYOMÁNYOS ÜNNEPLÉS

A karácsony megünneplésében jelentős szerepe volt a kántálásnak, illetve a betlehemezésnek, amelyekben házról házra járva köszöntötték karácsony ünnepét.

Szacsvay Éva írja, hogy a hagyományos közösségek karácsonyi ünnepeiről csak a kora újkorból vannak támpontok: ebből a korból ismertek a betlehemi történet verses, dallamos részekkel kiegészített drámái. A török hódoltság korában a betlehemes játékok az iskoladrámák közé kerültek, amelyek a török kiűzése után is folyamatosan szokásban maradtak a köszöntőkkel, kántáló versekkel együtt, egészen a 19. század végéig. Mindez hatással volt a hagyományos közösségek betlehemezésére is: egymást ők is versekkel, énekekkel köszöntötték, leginkább a református falvakban. Az énekes, esetleg verses köszöntőt nevezték kántálásnak, amelyben gyakran megjelentek különféle rigmusok, jókívánságok is. A kántálást általában a gyerekek kezdték déltájban, délután a fiatalok folytatták, majd este a házasemberek kántáltak.

A másik, házról házra járó karácsonyi népszokás a betlehemezés volt. A betlehemezők karácsony előtt és után, adventtől vízkeresztig jártak házról ház-

¹ Tátrai 2005; 1987. Az utóbbiban Tátrai Zsuzsanna a Nyitra megyei (Szlovákia) Béd, Menyhe, Vicsápapáti, Nyitraegerszeg, Ghymes és Lédec községekben végzett gyűjtőmunka eredményeit közli.

² Kisbán 1997.

³ Szacsvay 2004.

ra. Többnyire házilag készítettek egy jászol vagy templom alakú betlehemet, benne volt a Szent Család, angyalok, állatok. A szereplők Jézus születésének történetét adták elő, megszemélyesítették Máriát, Szent Józsefet, a pásztorokat stb. A betlehemes játékok szövegei jellegzetes kántori versek, dallamaik vallásos népelemek, kántorok által lejegyzett és betanított dallamok: a folklorizmus határán, a magaskultúra befolyása alatt formálódtak, de a népi kultúra részének számítottak, s azért, hogy bekerüljenek a nemzeti műveltségbe, már a 20. század eleji városi közönségnek is bemutatták őket.

Ajándékot karácsonykor a kántálók, betlehemezők kaptak: ételeket (a gyerekek almát, diót), esetleg aprópénzt. A családtagok, a családbeli gyerekek megajándékozása a régebbi hagyományban nem volt szokás.

A hagyományos karácsonyi ételek között található az ostya, fokhagyma, méz, alma és dió. Szacsvey Éva szerint a fokhagymát az ajtókilincs lyukába dugták, hogy a gonoszt távol tartsák, a méz és a dió a mákkal együtt a szent jelenlétét biztosította, és a gonosz elhárítására is szolgált. A fára akasztott vagy a fa alá tett mézeskalács a városban honosodott meg.

Tátrai Zsuzsanna írja, hogy a szentelt ostya, a mézbe mártott fokhagyma, dió, alma a család tagjainak egészségét biztosította. Úgy hitték, hogy a méztől édesek, a fokhagymától egészségesek lesznek, a szentelt ostya pedig a lelki megtisztulást segíti, s ha karácsonykor babot, borsót, tököt, mákos tésztát, újabban halat esznek, akkor a következő évben sok pénzük lesz. Az alma jelentősége a palócok között a család összetartása volt: a családfő egy almát annyifelé vágott, ahány családtag volt, és mindenki kapott belőle, hogy összetartsanak.

Kisbán Eszter írásában szerepel, hogy a paraszti kultúrában, amikor télen napi két étkezés volt szokásos, dec. 24-én a karácsonyi vacsora, a nap fő étkezése délután történt. A jellemzően protestáns, a Tiszától keletre eső területeken nem volt kötött karácsony esti étrend. Máshol a vacsora főként levesből (ez készülhetett babból, lencséből, káposztából, gombából stb.) és főtt tésztából állt, az utóbbit általában mákkal, ritkábban túróval készítették. Ő is említi a rituális csemegének számító mézet, fokhagymát, almát, diót, ostyát.

ÚJABB ÜNNEPLÉSI FORMÁK

A karácsonyi szokások nemcsak valamely vallási vagy társadalmi csoportra vonatkozóan, hanem általában is megváltoztak: a változások már a 20. század második felében tapasztalhatók voltak.

Ha nem is az utóbbi fél évszázadban meghonosodott, de a néprajzkutatás vonatkozásában újnak számító szokás a karácsonyfa állítása: ezt a divatot a Bécsben élő magyar arisztokrácia honosította meg a 19. század első felében.

Szacsvey Éva írja, hogy Brunszvik Teréz 1823-ban, a Podmaniczky család 1826-tól, a Bezerédy-család Fertőszentmiklóson 1834-ben állított karácsonyfat. Budapesten a 19–20. század fordulójától árusítottak karácsonyfanak való fenyőt, amelyeket nyomtatott színes kis szentképekkel, valódi almával és házi süteményekkel, valamint cseh üvegdíszekkel díszítettek. A ma már szinte kötelező szaloncukor jellegzetes magyar termék, a Gundel-cukrászat újítása, az 1890-es évek közepétől terjedt el: amikor nem sikerült hozzájutni, városi és falusi háziasszonyok a szakácskönyvekben található receptek alapján készítették el, és csomagolták selyempapírba, sztaniolba.

A karácsonyi ajándékozás a kutatók szerint egyidős a karácsonyfa állításával, vagy annál is újabb. Szacsvey Éva írásában olvasható, hogy a Kisjézusnak mint a gyermekek megajándékozójának az osztrákok között sajátos kultúrája van. Az ajándékozást ösztönözték a gyorsan terjedő karácsonyi piacok is: mindez együtt terjedt el azzal, hogy a gyermekeknek a családban betöltött szerepe felértékelődött, s ez is elősegítette megajándékozásuk szokását a 19. század közepétől. Az ajándékozás jelentősége egyes kutatók szerint annyira megnőtt, hogy már nemcsak a családtagoknak, hanem a barátoknak is ajándékot adnak.

A karácsonyi vacsorával kapcsolatban Kisbán Eszter írja: „Hal a karácsonyi vacsorán a századfordulón⁴ a parasztkultúrában elég kivételes, a század folyamán terjedt.”⁵ A változás fokozatosan történt: a napi étkezések száma háromra növekedett, a hagyományos ünnepi vacsoraételek délre kerültek, este pedig új ételek jelentek meg.

ÜNNEPLÉS 2015-BEN

A karácsony ünnepléséről 2015-ben néhány budapesti értelmiségi család körében végeztem gyűjtést. A merítés nem nagy, és nem is vizsgáltam részletesen a karácsonyeste eltöltésének jelenlegi városi szokását, mindössze azt a négy kérdést tettem föl, amelyekről írásom elején is szó volt. Ezek az ünneplés módjával, az ajándékozás szokásával, a karácsonyi vacsorával és a karácsonykor énekelt, illetve hallgatott dalokkal, zenéssel kapcsolatosak: a kapott kép igen változatos. Volt, aki gyermekkora karácsonyaira is utalt, de a régebbi szokásokról szóló adat sokkal kevesebb, mint a mostaniról. Van, ahol most hasonlóképpen vagy ugyanúgy ünneplik a karácsonyt, mint a szülők gyerekkorában, van, ahol különböző okok miatt másképpen.

⁴ A 19–20. század fordulóján.

⁵ Kisbán 1997: 565.

Az első kérdés az volt, hogy hogyan történik a karácsony megünneplése. Ez a vallási szokásokra is vonatkozik: a válaszokban szerepelt, hogy ezek mennyire maradtak meg, tartanak-e böjtöt, vesznek-e részt az éjféli misén. Megjelenik bennük a karácsonyfa állítása, díszítése is.

A régebbi ünneplésről szóló adatok szerint a katolikusok gyerekkorban böjtöltek és éjféli misére jártak. A leginkább szokatlan az a válasz, hogy a katolikus papot meg szokták hívni, és a miséssel letudták az ünneplést: ez nem budapesti, hanem egy dunántúli falusi család adata (a kérdezett jelenleg Budapesten él). A karácsonyfát a szülők díszítették, aztán csilingeltek, akkor jöhettek be a gyerekek, és ott volt a feldíszített fa és az ajándékok.

A mostani ünneplés otthon, családi körben történik. A családi kör december 24-én általában a kiscsalád (szülők és gyerekek), esetleg egy-egy nagyszülő, aki egyedül maradt. A vallásos családok közül vannak, akik az advent idején koszorút is készítenek vagy vásárolnak, és a hétvégéken meggyújtják a megfelelő gyertyákat. 24-én reggel vagy délután templomba mennek, többnyire részt vesznek az éjféli misén is. Van, aki a TV-ben nézi a pápai misét. Nehezebb a helyzet ott, ahol kétféle valláshoz tartozik a két szülő: kevésbé tartják a vallási előírásokat, nem tartanak böjtöt és éjféli misére sem járnak. Van, ahol délelőtt olvassák fel a kisgyerek(ek)nek a bibliai történetet, máshol a karácsonyfa mellett olvasnak bibliát, és megemlékeznek azokról, akik már nincsenek közöttük. Minden válaszban szerepel a fenyőfa feldíszítése: a karácsonyfa vagy meglepetés a gyerekeknek (főleg a kisebbeknek), vagy ők is részt vesznek a díszítésben. Egy válaszoló maga is rendhagyónak tartja, hogy 24-én meglátogatja a temetőben szülei sírját egy Budapesthez közeli kis településen.

December 25–26-án az ünneplés a nagyobb család (nagyszülők, a szülők testvérei) meglátogatásával folytatódik. A nagyobb család összejövétele vagy a nagyszülőknél történik, vagy hol ennél, hol annál a családnál.

A második kérdés az volt, hogy milyen ajándékok vannak a karácsonyfa alatt, és hogyan történik az ajándékozás. Ezzel kapcsolatban az előzőekből kiderült, hogy ez viszonylag új szokás. Arról is volt már szó, hogy a kántálókat, betlehemezőket megajándékozták: a 20. század második felében is sokan említették pl. Hévízgyörkön, hogy kántálásért gyerekkorukban almát, diót kaptak, ami akkor még értékes és megbecsült ajándéknak számított. Ma az ajándékokkal kapcsolatos kérdésre általában az a válasz, hogy a felnőttek hasznos dolgokat, ill. olyasmit kapnak, amit használni fognak (pl. ruhát, ékszert, illatszert), a gyerekek játékot. Lehetnek az ajándékok között könyvek, együtt nézhető DVD-k, műszaki cikkek, háztartási, lakás- és konyhafelszerelési dolgok (az utóbbiak új háztartás számára), dísz tárgyak. Van, ahol csokoládét, alkoholt, kávét adnak; idősebbnek (nagymamának) csemegekosarat, ők is azt kapnak tőle. Gyakran

megbeszéljük, hogy ki mit szeretne, mire van szüksége, a gyerekek megírják Jézuskának, hogy mire vágnak, de meglepetést is kapnak. Vannak saját készítésű ajándékok is (pl. albumok családi fotókból, gyerekek rajzaiból).

Az ajándékozás módja többnyire az, hogy egyvalaki kiosztja a csomagokat (aki már tud olvasni): ez kimondatlanul azt is magában foglalja, hogy az ajándékot tulajdonosa a többiek figyelmével kísérvé kibontja, és megmutatja, hogy mit kapott ajándékba. Van azonban másféle módszer is: több adat szerint mindenki kikeresi a magáét, és ha megtalálta, kibontja: utána nyilván mindenki mindenkinek megmutatja, hogy mit kapott. Egy adat szerint az ajándékok „környezettudatosság miatt” nincsenek becsomagolva: egy másik szerint pedig átadják egymásnak az ajándékokat, és mindenki előtt ki is bontják. Egy válaszoló szerint, akinek nincsen gyermeke, az az ajándék, hogy együtt vannak, külön ajándékot nem vesznek egymásnak: tapasztalataim szerint ez a gyermek nélkül ünneplő házaspároknál gyakori, és az sem ritkaság, hogy a nagypapa, nagymama egymásnak nem vesz ajándékot, de ha karácsony első vagy második napján az unokák meglátogatják őket, nekik jut ajándék: játék, mesekönyv.

A harmadik kérdés: mi a karácsonyi vacsora. Sok válaszban megjelenik a 20. században elterjedt hal: a válaszolók fele említi a halászlét, két adat van másfajta levesre, soknál nem szerepel leves, de csak egy válaszoló említi határozottan, hogy leves nem volt. A főételeknél derült ki, hogy sokan az egész karácsonyi időszak ételeit felsorolták, mások valóban csak a 24-én este fogyasztott ételt. A válaszolók fele említi a valamilyen formában (rántva, sütvé, töltve) elkészített halat, igen népszerű még a sült szárnyas (liba, kacska, csirke, pulyka), nem ritkán a hallal együtt, talán arra az esetre, ha valaki nem szereti a halat, vagy egyszerűen a változatosság kedvéért. Kevés válaszban, de előfordul a disznóhús rántott vagy sült formában: egy válasz szerint régebben karácsony előtt volt disznóölés, és abból készült a karácsonyi vacsora. Köretként megjelenik a burgonya számos formában elkészítve (salátának, pürének, sütvé, petrezselymesen, majonézesen) és a rizs. Többen említik a töltött káposztát, de az nem derül ki, hogy a karácsonyi vacsora része vagy később kerül sorra. Egy válaszban megjelenik, hogy régen kocsonyát ettek.

A süteményekkel, édességekkel kapcsolatos válaszok közül a legtöbb a bejglit említi, bár egy válaszoló határozottan kijelenti, hogy az nem kell, nincsen. Több válaszban szerepel a mézeskalács és a zserbó, amelyet egy válasz úgy említ, hogy régebben is volt karácsonykor, most is van. Két adatban szerepel a mákos guba és a hókifli, egy-egy adatban mézes-krémes sütemény, narancsos sütemény, teasütemény, aprósütemény, piskóta, torta, pogácsa, kókuszpárna, somlói és gesztenyepüré. Egy-egy adatban említik a régebben készült hájas tésztát (ezt a disznóölés következtében készítették) dióval, mákkal, és a kuglófot.

A válaszok között megjelenik egy olyan, amelyben a háziasszony mindig új dolgokkal próbálkozik. Ezek között szerepel gesztenyével töltött pulyka, aszalt gyümölcscsel töltött pulykamell, zöldséges pulykamell csíkok nyárson, mézes-mustáros csirke, fokhagymás tejszínes afrikai harcsa. Itt láthatólag semmiféle szerepet nem játszik semmiféle hagyomány: az újítás, a változatosság a lényeg. Egy másik válaszoló határozottan kijelenti, hogy a karácsonyi vacsora változó, nem kötött. Egy harmadik azt írja, hogy a vacsora az, amiben közösen megállapodnak: amikor a gyerekek kiskorukban a sonkás kockát szerették, az volt vacsorára, egy darabig volt halászlé vagy rántott hal, de a család nem szereti a halat. Hogy mostanában miben szoktak megállapodni, az nem szerepel a válaszban.

A negyedik kérdés: van-e éneklés, zenehallgatás napközben, illetve gyertyagyújtáskor, és ha igen, milyen dalokat énekelnek, illetve milyen zenét hallgatnak. A régebbi szokásokkal kapcsolatban egy válasz szerint nem volt éneklés, csak a templomban: ez ott történt, ahol nem ünnepeltek otthon, csak templomba mentek. Egy másik adat szerint régebben, amikor kisebbek voltak, szólt zene, karácsonyi dalok (pl. a Csendes Éj), de mostanra ezt teljesen elhagyták.

A mostani szokás szerint a legtöbb helyen van éneklés, de az ünneplés megváltozásának megfelelően otthon, családi körben: kántálni, betlehemezni a kérdezettek közül senki nem jár, hozzájuk sem járnak. Ez megfelel annak, amit a kántálás, betlehemezés változásáról tudunk: ma már nem házról házra járnak, a betlehemezésből műsorszám lett. Városban, soklakásos házakban pedig könnyebb volna lakásról lakásra járva legalább kántálni, de ez Budapesten már nem történik meg: magam tettem ilyet gyerekeimmel 15–20 évvel ezelőtt, amíg kicsik voltak, olyan ismerősökhöz mentünk, akikről tudtuk, hogy egyedül vannak, és nagy örömmel fogadtak bennünket. Ma már gyerekeim is felnőttek, nem jönnek velem, egyedül furcsán érezném magam, s a régi ismerősök sincsenek már. Olyan érzésem is van, hogy ha mennék valahova, ma már inkább úgy éreznék, zavarom őket, okvetetlenkedek, biztosan pénzt akarok.

December 24-én napközben a kapott információk szerint főleg zenehallgatás történik: nem annyira karácsonyi jellegű zenét, inkább jazz-t vagy valamilyen saját kedvenc zenékből álló válogatást hallgatnak. Máshol a karácsonyi dalok mellett világi zene, opera, musical, filmzene szól, többnyire a díszítés és előkészületek alatt.

Este egy református családban hagyományosan valamelyik karácsonyi zsoltárt éneklük. Egy adat szerint verset is mondanak, főként a nagyszülő, de már a kisgyerek is. Gyertyagyújtáskor több családban énekelni is szoktak. Van, ahol a karácsonyi énekek mellett előkerülnek pl. a Kaláka együttes karácsonyi lemezéről ismert darabok, illetve német karácsonyi énekek németül. Éneklés után

több helyen előveszik a karácsonyi CD-t, de vannak, akik határozottan azt válaszolták, hogy zenehallgatás nincs. Máshol ajándékbontás alatt karácsonyi CD szól. Van, ahol nem énekelnek, de karácsonyi dalokat azért hallgatnak.

Az énekelt dalok között leggyakrabban (9 válaszban) a „Mennyből az angyal” fordul elő. Több (2–4) válaszban szerepel a „Dicsőség mennyben az Istennek”, az „Elindult Mária karácsony szombatján”, a „Karácsonyi éjszakáján”, a „Pásztorok, keljünk fel”, a „Pásztorok, pásztorok”, a „Csordapásztorok”, továbbá a „Kiskarácsony, nagykarácsony”, amit a gyerekek az óvodában tanultak. Egy-egy válaszban jelenik meg a „Csendes éj”, az „A kis Jézus megszületett”, a „Krisztus urunknak áldott születésén”, a „Fel nagy öröme”, az „Ó, gyönyörű szép”, a „Bárcsak régen felébredtünk volna”, a „Betlehem kis falucskába”, a „Sír az Isten bányája” és a „Menjünk mi is Betlehembe”. Csak reménykedni tudok abban, hogy a merítés igen kicsi, máshol többen és többet énekelnek, bár, be kell valljam, a kérdezettek között kollégáim, a Zenetudományi Intézet munkatársai is szerepelnek, akik nyilván javítják az éneklés statisztikáját.

VÁLTOZÁSOK AZ UTÓBBI FÉL ÉVSZÁZADBAN

A változások már a 20. század második felében is megjelentek a korábbiakhoz képest, de a mostani kicsi merítésből is kiderülnek újabb, az utóbbi fél évszázadban történt változások.

Az ünneplés módjával kapcsolatban jelentős a kántálással, betlehemezéssel kapcsolatos változás. A kántálás szinte teljesen eltűnt, hiszen az csak éneklés jókívánásokkal kiegészítve. A betlehemezés az utóbbi fél évszázadban többnyire újraéledt, de már nem a maga eredeti funkciójában, hanem műsorszámként: nem házról házra járva játsszák el, hanem templomokban, iskolákban, színpadon jelenik meg. Budapesten, Kecskeméten betlehemes fesztiválokat rendeztek, ahol több csoport mutatta be a maga változatát.

Szacsvay szerint a karácsony családi ünnep jellege régebben azt jelentette, hogy a tágabb család gyűlik egybe, sokszor akár húszan is, és együtt ünnepelnek. Ma ez úgy történik, hogy 24-én a szűk családi kör ünnepel együtt, és 25-én vagy 26-án jön össze a tágabb család. Ez utóbbi találkozó gyakran úgy történik, hogy megbeszélik, ki mit készítsen, mit vigyen, hogy annak, aki vendégül látja a többieket (többnyire a nagyszülőket), ne kelljen túlságosan megerőltetnie magát sem anyagilag, sem fizikailag.

Az ajándékozással kapcsolatban az a legfontosabb változás, hogy ma már mindenki kap ajándékot, nemcsak a gyerekek, hanem a család felnőtt tagjai is. Almáról, dióról, mint ajándékról már a gyerekek esetében sem lehet szó, ők azt már nem tartják ajándéknak. A másik fontos változás, hogy az ajándékok között

megjelenik olyasmi is, amiről régebben szó sem lehetett: később levásárolható kuponok, koncert- és színházjegy, pénz, sőt wellness hétvége is.

A karácsonyi vacsorával kapcsolatban nagyon határozott a változás. A hagyományos levesek (bab-, borsó-, lencse-), mákos vagy túrós tészta egy válaszban sem jelent meg, legföljebb a mákot említették mákos guba vagy mákos bejgli formájában: ma már talán a 20. században elterjedt hal számít hagyományosnak. Ahol azonban nem szeretik a halat, ott nem számít a hagyomány, főként valamely sült szárnyas a fő fogás. A disznóölés ma már bármikor történhet, a karácsonyi vacsorával kapcsolatban jelentősége nincsen. Az ételek közötti jelentős változásokban is a legnagyobb változást a sütemények, édességek mutatják: a hagyományos közösségekben még a nevét sem ismerték azoknak a süteményeknek, amelyet ma fogyasztanak egyes városi családok karácsonykor.

Szacsvay Éva írja, hogy ma már bármikor bármilyen húshoz, zöldséghez, gyümölcshöz hozzá lehet jutni, ezért nem szükséges a hagyományokhoz igazodni, a karácsonyi vacsora a család ízlése szerint alakulhat. A 2015-ös gyűjtés egyes válaszai is ezt igazolják: ha a család nem szereti a halat, és a gyerekek a sonkás kockát szeretik, az lesz a vacsora, többen írják, hogy a vacsora nem kötött, megbeszéli, mit szeretnének, illetve olyan válasz is érkezett a kérdésre, hogy a háziasszony szándékosan mindig új dolgokkal próbálkozik.

Nagy változást mutatnak a karácsonykor hallgatott zenék, illetve énekelt dalok is. A kántálás, betlehemezés eredeti funkciójában Budapesten eltűnt. Napközben vagy nem hallgatnak zenét, vagy a karácsonnyal nem kapcsolatos zenék kerülnek elő. A válaszok többségében azért szerepel, hogy a gyertyagyújtáskor karácsonyi dalokat énekelnek, s ezek között csak egy az óvodában tanult „Kis-karácsony, nagykarácsony.” Régebben az óvodában tanították a „Jaj, de pompás fa” kezdetű dalt is, amelyre a 2. versszak szerint kis Jézuska vigyáz. Az elmúlt korszakban kis Jézuskát sok kis pajtással helyettesítették, s úgy látszik, az óvodai programnak elment ettől a kedve: nem hozta vissza kis Jézuskát, hanem az egészet törölte. Ennél nagyobb veszteség az aktív éneklés helyetti passzív zenehallgatás, s az is előfordul, hogy a zene meg sem jelenik semmilyen formában.

A leginkább megdöbbentő változást Szacsvay Éva említi. Minden vallási, településbeli (főváros, nagyváros, kisközség) és egyéb különbség ellenére a karácsony túlnyomórészt családok bensőséges ünnepe ma is. Vannak azonban, akik ma már wellness-szállodákban töltik a karácsonyt, akár több családból álló baráti társaságok, akik karácsonyra és újévre is ott maradnak. Ha az ember arra gondol, hogy a háziasszonyok is pihenni és ünnepelni szeretnének, nem megszakadni az előkészületekben, akkor ez jogosnak tűnik. Magam azonban háziasszonyként sem cserélném föl semmiféle wellness-szállodai programmal a mi családi karácsonyunkat.

A mai világban a modern technikának köszönhetően kényelmesebben lehet hagyományt őrizni, mint régebben, megvan annak a módja, hogy a háziasszony mindent előkészítsen, és ne fájjon bele az előkészületekbe. Van fagyasztó, hűtőszekrény, kukta, gyorsan előkészíthetők és jól tárolhatók az ételek. A megtisztított hal, a félig megsütött szárnyas akár karácsony előtt két héttel is lefagyasztható, a 22-én megsütött bejgli fóliába csomagolva a hűtőbe tehető, nem fog kiszáradni. 23-án meg lehet főzni a hagymát a halászlébe, el lehet készíteni a köretet: akkor 24-én csak ki kell venni a halat, szárnyast a fagyasztóból és betenni a sütőbe, kuktába, ettől nem fáj el a háziasszony. A családfő beleállítja a fenyőfát a talpba, ebéd után a háziasszony a gyerekekkel együtt feldíszítheti, aztán amikor már besötétedik, meggyújtják a gyertyákat, csillagszórókat, és végigéneklük az ismert dalokat. Utána kiosztják az ajándékokat, mindenki megnézi, hogy ki mit kapott, mindenki örül a másik örömeinek is. Azután szépen, komótosan meg lehet vacsorázni, s ha ez mindig ugyanúgy folyik is le, nem unalmas: sok család van ma is, akik nem adnák az ilyen karácsony estét semmiféle pezsgős vacsoráért.

SZAKIRODALOM

- KISBÁN Eszter
1997 Táplálkozástudomány. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajz* IV. 417–583. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- SZACSVAY Éva
2004 „Menjünk mi is Betlehembe...” *História* 2004. (10) <http://www.historia.hu/archivum/2004/0410szacsvay.htm> (Letöltés: 2015.11.25.)
- TÁTRAI Zsuzsanna
1987 Az ünnepi szokáshagyomány változásvizsgálata a Nyitra vidékén. In *A hagyományos kultúra a szocialista társadalomban: Szlovák magyar bilaterális konferencia. (Folklór és Tradíció 4.)* 123–130. Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport.
- 2005 A karácsonyi ünnepkör. *História* 2005 (10) http://www.historia.hu/archivum/2005/0510tatrai_karacsony.htm (Letöltés: 2015.11.25.)